

Siniša Božić*

TRANSFER SJEDIŠTA PRIVREDNIH DRUŠTAVA: MOGUĆNOSTI, REGULATIVA I ISKUSTVA

SAŽETAK

Prekogranično kretanje i pravo osnivanja privrednih društava spadaju u fundamentalna prava definisana nadnacionalnim zakonodavstvom Evropske Unije. Mnoge druge države i složene zajednice se također opredjeljuju da izjednače prava fizičkih i pravnih lica, naročito privrednih subjekata, sa ciljevima pospješnja privrednih aktivnosti, i omogućavanja slobodnog izbora mjesta inicijalnog osnivanja privrednog društva, odnosno kasnijeg transfera centra uprave i/ili lokacije primarnog poslovanja. Konačno rješenje, u stvaranju idealne regulative, koja bi pružala slobodu kretanja i osnivanja privrednim društvima, a istovremeno štitila stejkholdere i kompletan privredni i institucionalni sistem date države ili državne zajednice, međutim, je još uvijek ideal koji treba dostići. Postoje brojni problemi i kontroverze koje prate prekogranične transfere sjedišta privrednih društava, pa se može tvrditi da, unatoč brojnim i višedecenijskim naporima, regulativa još uvijek predstavlja znatnu prepreku.

Ključne riječi: teorija inkorporacije, teorija stvarnog sjedišta, transfer sjedišta, prekogranično kretanje

---

* Magistar ekonomije; Udruženje akcionara investicionih fondova Republike Srpske.

UVOD

Fenomen postojanja uređene društveno-političke zajednice, odnosno države, podrazumijeva ekskluzivnu mogućnost donošenja pravnih normi koje podrazumijevaju obligatornu primjenu. Svi subjekti unutar teritorije date države moraju prihvatiti normativne akte i ponašati se u skladu sa njihovim odredbama. Poslovanje privrednih društava, kao subjekata sa statusom pravnog lica osnovanih sa ciljem obavljanja određene privredne djelatnosti, ili više njih, je predmet regulisanja cijelog seta zakonskih akata. Jedan od osnovnih konstitutivnih elemenata privrednog društva je definisanje njegovog sjedišta¹⁾. Mobilnost sjedišta privrednog društva je najlakše sprovodiva unutar jednog regulatornog okvira²⁾, odnosno, unutar teritorije jedne države koja ima monopol nad donošenjem i primjenom pravnih akata iz privredne oblasti. Mogućnost promjene sjedišta, preciznije, njegovog transfera van granica date države je predmet kontroverzi već decenijama, oko koga postoje oprečna stručna mišljenja i suprotstavljene pravne teorije. Tako, mogućnost transfera sjedišta privrednog društva izvan jedinstvenog regulatornog okvira, zavisi od niza faktora. Može se govoriti o ograničenom unutardržavnom transferu sjedišta, ukoliko je država oformljena iz više zasebnih jedinica od koje svaka ima svoju legislativu iz prava privrednih društava³⁾, odnosno o istinskom međunarodnom transferu sjedišta, ukoliko privredno društvo želi da premjesti svoje sjedište iz jedne u drugu državu. Također, treba razlikovati emigrantski transfer sjedišta privrednog društva, u kome dato privredno društvo napušta jedan regulatorni okvir i imigrantski transfer sjedišta, gdje privredno društvo dolazi u drugi regulatorni okvir. Na taj način, privredna društva se kreću internacionalno – prelaze granice regulatornih okvira, što predstavlja poseban izazov kako za menadžment, tako i za zakonodavca koji navedene želje privrednog društva treba da formalno-pravno i faktički, uobliči. Transfer sjedišta je poseban predmet izučavanja u složenim zajednicama država, koje pored legislative na nacionalnom nivou, imaju i nadnacionalne izvore prava. Tako složenom setu faktora treba dodati i postojanje globalno dominantnih, ali međusobno suprotstavljenih pravnih teorija o osnivanju privrednih subjekata. Prva je teorija inkorporacije, koja je tekovina precedentnog pravnog sistema i državnih zajednica koje ga primjenjuju, a druga je teorija stvarnog sjedišta, karakteristična za zemlje kontinentalnog prava⁴⁾. Ključno pitanje koje razdvaja ove dvije teorije jeste pitanje nadležnosti, odnosno dilema čiju legislativu primjeniti kod transfera sjediš-

---

1) M. Stanivuković, "Tačke vezivanja za komercijalna pravna lica u međunarodnom privatnom pravu", *Pravni život* br. 12/03, 2003, 444.

2) Regulatorni okvir podrazumijeva postojanje suverena, odnosno uređene državne zajednice koja ima slobodnu i nezavisnu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, odnosno mehanizme da donese vlastita zakonska rješenja, i da prati njihovu provedbu. U ovom radu, državnim regulatorom će se smatrati prvenstveno zakonodavac, a niži regulatorni nivo bi obuhvatio upravne organe jedne države, kao npr. Komisija za vrijednosne papire/hartije od vrijednosti, Agencija za bankarstvo, osiguranje i sl. Primjer međudržavnog regulatora je npr. Evropska komisija.

3) Kao što je slučaj sa npr. Sjedinjenim Američkim Državama, ili složenih, višedržavnih zajednica, kao što je Evropska unija.

4) Naročito Francusku, u kojoj je teorija stvarnog sjedišta i nastala, i do nedavno, Njemačku, koja je od 2008. godine načinila izvjestan zaokret i napuštanje dijela normativa teorije stvarnog sjedišta.

ta privrednog društva iz jedne u drugu državu, odnosno organizacionu jedinicu date države. Da bi nedoumica bila veća, problem je i definisanje samog sjedišta privrednog društva, budući da nacionalne legislative različito određuju njegovo pojmovno značenje. Konkretno, sjedište može da obuhvata⁵⁾:

1. statutarno sjedište, odnosno adresu na kojoj je privredno društvo registrovano,
2. lokaciju centralne uprave, odnosno lokaciju iz koje se vrši upravljanje,
3. stvarno sjedište, odnosno lokaciju poslovanja datog privrednog društva.

S druge strane, može se tvrditi, u oblasti prava privrednih društava, da je formalni i isključivi legalizam u određenoj mjeri ograničen dozom pragmatizma, odnosno, da je zakonodavni okvir podložan promjenama radi ostvarivanja ciljeva kako poslovnih subjekata tako i njihovih stejkholdera⁶⁾. Promjene su uslovljene situacijom na tržištu, potrebom usklađivanja propisa sa međudržavnim zajednicama ili harmonizacijom zakona, ali se njihov uzrok suštinski svodi na isto – situacija na tržištu ponude i tražnje za povoljnim regulatornim okvirom u znatnoj mjeri utiče na promjene, odnosno priznanjem da se zakonodavni okvir donosi da bi doprinio ostvarivanju određenih ciljeva, kao npr. naplata poreza, zaštita interesa stejkholdera, suzbijanje finansijskih prevara, ali i mobilnosti i što većoj rentabilnosti kapitala, odnosno privlačenja investicija. Poznate su teorije o inter-državnoj i međudržavnoj regulatornoj tržišnoj utakmici⁷⁾, koje podrazumijevaju kontinuiranu tendenciju ka stvaranju što prihvatljivije regulative koja definiše i oblikuje poslovanje privrednih društava, kako bi data zajednica ostvarila svoje, pretežno ekonomske, ciljeve. Neka tumačenja čak potpuno podvode zakonske regulative pod zakone ponude i tražnje i tumače da pravne norme u oblasti regulisanja privrednih društava predstavljaju ponudu jedne državne zajednice na globalnom, međunarodnom tržištu kapitala⁸⁾. Takav pogled nije bez osnova, budući da su međunarodne korporacije odavno prevazišle granice nacionalnih država kao mjesto poslovanja, a po finansijskoj snazi se neke od njih čak mogu mjeriti sa društvenim proizvodom manjih država. Kako je jačanje tog trenda vrlo izvjesno i u budućnosti, čini se opravdano izučavati mogućnosti za ostvarivanje prekograničnog kretanja privrednih društava, ali i istaći nedoumice i moguće opasnosti tog procesa.

---

5) Promjena, tj. transfer statutarog sjedišta generalno nije moguća u obje teorije, tako da će se u ovom tekstu, ukoliko nije drugačije naznačeno, pod transferom sjedišta podrazumijevati ili transfer lokacije stvarne uprave, i/ili transfer centra poslovnih operacija.

6) Riječ preuzeta iz stranog jezika. Eng. 'stakeholder', označava sva lica, pravna i/ili fizička, sa određenim interesom u datom privrednom društvu. Taj interes se ostvaruje kroz direktno učešće u kapitalu (akcionar), učešće u obavezama (kreditori, poreski organi), učešće u upravljanju (menadžment i uprava), učešće u poslovnom procesu (dobavljači, kupci, radnici).

7) A.M.Sachdeva, "Regulatory competition in European company law, *European Journal of Law and Economics*", volume 30, number 2, October 2010.

8) M. Gelter, "The Structure of Regulatory Competition in European Corporate Law", Harvard Law School, 07/2008., R. Romano, "The Genius of American Corporate Law", American Bar Association, *The Business Lawyer*, volume 49, no. 4, August 1994.

---

1. Teorija inkorporacije i teorija stvarnog sjedišta

Teorija inkorporacije je nastala u Ujedinjenom Kraljevstvu, tokom XVIII vijeka. Ova teorija podrazumijeva da je poslovanje datog privrednog društva određeno regulativom one države u kojoj je to privredno društvo inicijalno osnovano. Ovaj stav nije sporan ukoliko to privredno društvo posluje u državi u kojoj je osnovano, međutim, ukoliko se poslovanje odvija u nekoj drugoj državi ili ako se sjedište (uprave) premjesti u drugu državu, teorija inkorporacije propisuje da dato privredno društvo i dalje potpada pod regulativu one države u kojoj je inicijalno osnovano. To znači da privredno društvo zadržava status pravnog lica i svoj formalni subjektivitet⁹⁾, i da nastavlja poslovati u drugoj državi, bez potrebe za ponovnim osnivanjem. Međutim, da bi se teorija inkorporacije mogla primijeniti, potrebno je da druga država u kojoj se odvija poslovanje, ili izmješta sjedište, prihvata pravni subjektivitet inicijalno osnovanog privrednog društva. Istorijski gledano, ovakvo teorijsko stanovište je rezultat objektivnih okolnosti, budući da je Ujedinjeno Kraljevstvo svojevremeno bila najveća svjetska kolonijalna i trgovačka sila, što je imalo za posljedicu da privredna društva osnovana u Kraljevstvu posluju širom svijeta. Moć Kraljevstva je osiguravala formalno-pravno priznavanje engleskih privrednih društava širom svijeta, tako da su one mogle prekogranično poslovati, a istovremeno potpadati pod zakon Kraljevstva. Istovremeno, Ujedinjeno Kraljevstvo je priznavalo privredna društva koje su osnivana u drugim državama, što je omogućavalo privatnim kapitalistima da slobodno izaberu državu u kojoj će inicijalno osnovati društvo¹⁰⁾. Države koje podržavaju teoriju inkorporacije su, pored Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjene Američke Države, Irska, Holandija i u određenom stepenu zemlje Skandinavije (koje imaju svoju vlastitu varijantu ove teorije). Ove države generalno priznaju transfer poslovanja i kontrole privrednog društva u drugu državu koja prihvata ovu teoriju (imigracije), i obrnuto (emigracije), pri tom; ograničenja postoje kod transfera statutarnog sjedišta, budući da većina država koje implementiraju ovu teoriju, ne prihvataju izmještanje statutarnog sjedišta¹¹⁾, a osnova za to je zaštita prava stejkholdera¹²⁾. To znači da će privredno društvo ostati pod jurisdikcijom one države u kojoj je inicijalno osnovano, bez obzira na promjenu lokacije uprave ili sjedišta poslovanja. Glavna prednost ove teorije jeste nepostojanje dileme kojem pravnom sistemu je podložno poslovanje privrednog društva – uvijek onom u kome je inicijalno

---

9) B. Kügler, "The aftermath of Inspire Art-Applicability of the real seat theory and grounds for justification", master thesis, University of Lund, 2004, 7.

10) Slučajevi *The Dutch West India Company v. Van Moses*, J.H.Wendell, "Reports of cases in the Supreme Court of Judicature", WM.& A. Gould&CO, 1832., 211; *Henriques v The General Privileged Dutch Company Trading to the West Indies*, R.Raymond, "Reports of cases in the courts of King's Bench and Common Pleas", WM.& A. Gould&CO, 1792., 1532, koji su se bavili pitanjem priznanja pravnog statusa privrednog društva iz Holandije koje je imalo namjeru poslovati u Ujedinjenom Kraljevstvu. Institucije Kraljevstva su priznale pravni subjektivitet i presudile da društvo potpada pod jurisdikciju Holandije, gdje je i inicijalno osnovano.

11) P. Vargova, *The cross-border transfer of a company's registered office within the European Union*, Central European University, 2010, 30.

12) A.F.Sousa, "Company's cross-border transfer of seat in the EU - Where are we now after Cartesio?" *Jean Monnet Working Papers* 7, 2009., 3.

registrovano, što olakšava ostvarivanje ekonomskih ciljeva kao što su osvajanje novih tržišta, povećanje prihoda, smanjenje troškova, i tome slično.

Teorija stvarnog sjedišta je nastala tokom XIX vijeka u zemljama kontinentalne Evrope, primarno Francuskoj, Njemačkoj i Belgiji. Ova teorija je nastala u sjeni rađanja nacionalnih država, sa snažnim uticajem institucija na sve određene subjekte¹³⁾. Teorija stvarnog sjedišta, poznata i kao teorija zaštite¹⁴⁾, omogućava takav koncept prava privrednih društava u kome se izričito zabranjuje kako imigracija, tako i emigracija. Ova teorija praktično podrazumijeva da ukoliko privredno društvo izmjesti svoju lokaciju poslovanja, odnosno lokaciju uprave, van jednog regulatornog okvira (zajednice država, države ili federalne jedinice unutar date države), ono prestaje da postoji, i potrebno je da se ponovo osnuje, odnosno registruje, u skladu sa privrednim zakonom države u kojoj posluje. Tipičan primjer ovakvog čvrstog, rigidnog stava jeste donedavno bilo zakonodavstvo Njemačke¹⁵⁾. Glavna teza koju teorija stvarnog sjedišta želi da implementira jeste onemogućavanje izbjegavanja nacionalne legislative, odnosno pojava manipulacija, okarakterisanih kao štetne aktivnosti koje nanose štetu državi i cijelom regulatornom okviru, te njegovim subjektima, kao i striktna zaštita prava stejkholdera. Jedan od ključnih razloga za sprečavanje izmještanja sjedišta i poslovanja je problematika izbjegavanja oporezivanja¹⁶⁾. Dakle, za razliku od teorije inkorporacije, koja daje slobodu privatnom kapitalu da odabere nadležnu jurisdikciju prema čijim će pravilima da se inicijalno registruje, odnosno konstituiše privredno društvo, teorija stvarnog sjedišta ovu mogućnost faktički oduzima, jer propisuje da se poslovni subjekt mora registrovati u skladu sa zakonom one države u kojoj obavlja poslovanje i vrši upravu (odnosno, u kojoj namjerava da obavlja poslovanje i upravljanje). Ukoliko privredno društvo želi da napusti jedan regulatorni okvir, mora da sprovede postupak likvidacije, te u novom regulatornom okviru ponovo registruje, odnosno uspostavi, privredno društvo¹⁷⁾. Tim postupkom se gasi jedno pravno lice, a formira drugo, dok kod teorije inkorporacije, inicijalno sjedište uvijek ostaje isto, dok društvo može da posluje i bude upravljano iz drugih država, sve dotle dok one omogućavaju takav status, odnosno priznaju ingerencije države u kojoj je društvo inicijalno osnovano.

Većina država koje primjenjuju teoriju stvarnog sjedišta, u svojim zakonodavstvima nemaju definisane pravne norme koje omogućavaju ni imigracije ni emigracije privrednih društava, što onemogućava transfer sjedišta privrednih društava, mada se u zadnjoj deceniji pojavljuje trend napuštanja rigidnih shvatan-

---

13) S. Otto, "Sitztheorie, Überlagerungstheorie und der EWG-Vertrag: Wasser, Öl und Feuer", *Internationales Wirtschaftsrecht in Theorie und Praxis*, 1995., 137.

14) B.Knobbe-Keuk, "Umzug von Gesellschaften in Europa", *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht*, 1990, 326.

15) J.J.Plessis, B. Großfeld, C.Luttermann, I. Saenger, O.Sandrock, M. Casper, *German Corporate Governance in International and European Context*, Springer, 2012, 256.

16) M. Pierre, V. Heuzé, *Droit international privé, Montchrestien*, 2007, 753.

17) P. Vargova, *The cross-border transfer of a company's registered office within the European Union*, Central European University, 2010, 21.

---

ja teorije stvarnog sjedišta, pa čak i prihvatanja odredbi teorije inkorporacije¹⁸⁾.

Sumarno, mogućnosti promjene stvarnog sjedišta se mogu definisati u sljedećim tačkama:

- privredna društva iz država sa teorijom inkorporacije mogu da mijenjaju stvarno sjedište transferom u drugu državu, koja je također implementator teorije inkorporacije, bez likvidiranja privrednog društva inicijalno registrovanog u prvoj državi (npr. društvo iz Ujedinjenog Kraljevstva transferiše stvarno sjedište u Holandiju),
- privredna društva iz država sa teorijom stvarnog sjedišta ne mogu da izmještaju sjedište, bez promjene pravnog statusa, odnosno likvidacije i ponovnog osnivanja (bez obzira na to u koju državu žele da izvrše transfer, npr. Društvo iz Njemačke u Ujedinjeno Kraljevstvo),
- ukoliko bi privredno društvo, osnovano u državi sa teorijom inkorporacije pokušalo da izmjesti stvarno sjedište u državu sa teorijom stvarnog sjedišta (društvo iz Ujedinjenog Kraljevstva za Njemačku), ono bi to moglo da uradi sa stanovišta emigracije, odnosno ne bi se morao pokrenuti postupak likvidacije u državi inicijalnog osnivanja, međutim, država sa teorijom stvarnog sjedišta u koju se želi prebaciti stvarno sjedište ne bi priznala formalno-pravni kapacitet tog društva, odnosno zahtjevala bi registraciju i osnivanje u skladu sa pravom privrednih društava te države, što onemogućava transfer.

2. Transfer sjedišta u Evropskoj uniji

Evropska unija, kao složena zajednica, je tokom godina postojanja stvorila vlastite izvore prava, koji su nadnacionalnog karaktera. U predmetnom kontekstu, radi se o članovima 49. i 54. Sporazuma o funkcionisanju Evropske unije¹⁹⁾, odnosno čl. 43. i 48. Sporazuma o uspostavljanju Evropske zajednice²⁰⁾, koji propisuju slobodno kretanje privrednim društvima iz Evropske unije i njihov pristup njenom zajedničkom tržištu. Legislators polazi od činjenice da su prava slobodnog osnivanja privrednih društava (pravnih lica) i pravo kretanja (fizičkih i pravnih lica) fundamentalna prava. Kod prava kretanja, napominje se da je jedina razlika između fizičkih i pravnih lica ta što pravno lice može da bude prisutno na više mjesta (tržišta) istovremeno, i da je to distinkcija koju treba poštovati. Oba sporazuma omogućavaju slobodan pristup EU tržištu, a ograničavanje istog propisuju samo onda kada je ugrožen javni interes, koji se ogleda u izuzecima kao što su postojanje manipulativnog i štetnog tržišnog ponašanja, te zaštita prava ste-

---

18) A.F.Sousa, "Company's cross-border transfer of seat in the EU - Where are we now after Cartesio?" *Jean Monnet Working Papers* 7, 2009, 9.

19) Consolidated version of The Treaty on the functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 83/47.

20) Consolidated version of the Treaty establishing the European Community, Official Journal of the European Union, C 321 E/3.

jkholdera. Pored toga, čl. 293. Sporazuma o uspostavljanju Evropske zajednice izričito propisuje mogućnost uzajamnog priznavanja privrednih društava država članica, kao i njihovog međusobnog prekograničnog transfera, dok se u čl. 4. Sporazuma o funkcionisanju Evropske unije navodi da će države članice ubrzati ostvarenje zadataka EU i zadržati se od donošenja bilo kakvih mjera koje bi mogle da spriječe ostvarenje njenih ciljeva.

Imajući u vidu raznolikost nacionalnih zakonodavstava u Evropskoj uniji, u praksi dolazi do konfliktnih situacija prilikom pokušaja promjene sjedišta privrednih društava, budući da sporazumi Evropske unije definišu slobodno kretanje društava i njihovo uspostavljanje unutar njenih granica, dok nacionalna zakonodavstva u velikom broju slučajeva to ne dopuštaju. Iz tih razloga, Evropski sud, kao nadležni sud za tumačenje evropskih nadnacionalnih izvora prava, je tokom zadnje dvije decenije donio nekoliko bitnih presuda koje su znatno uticale na nacionalna zakonodavstva, i u određenoj mjeri olakšao kretanje privrednih društava unutar Evropske unije.

2.1. "Daily Mail", 1988²¹⁾

"Daily Mail", privredno društvo osnovano u Ujedinjenom Kraljevstvu, namjeravalo je da izmjesti centar upravljanja u Holandiju, a da pri tom zadrži status pravnog lica i da, prema teoriji inkorporacije, bude i dalje pod jurisdikcijom Kraljevstva (slučaj imigracije). Institucije Kraljevstva su zabranile ovakav transfer i slučaj je završio na Evropskom sudu. Sud je odlučio da sloboda kretanja, propisana sporazumima EU, ne može biti interpretirana na nacionalnom nivou, kao pravo da se izmjesti centar upravljanja datog privrednog društva u drugu državu, efektivno zabranio ovakav transfer i ostavio pravo nacionalnom zakonodavstvu da uredi ovakve transfere u slučaju izmještanja-emigracije. Ovakav stav Evropskog suda je svojevremeno poslužio teoretičarima stvarnog sjedišta (naročito onima iz Njemačke) kao potvrda da ta teorija nije konfliktna nadnacionalnim sporazumima Evropske unije.

2.2. "Centros", 1999²²⁾

Ovaj slučaj se ticao institucija Danske, koje su odbile da priznaju formalno-pravni subjektivitet privrednom društvu inicijalno registrovanom u Ujedinjenom Kraljevstvu (slučaj emigracije), a koje je namjeravalo da prebaci svoje poslovne aktivnosti u Dansku. Evropski sud je presudio u korist društva 'Centros', sa rezonovanjem da je u skladu sa fundamentalnim slobodama kretanja i osnivanja, mogućnost da se društvo inicijalno registruje u jednoj državi (EU članici), a da nakon toga prebaci poslovanje u drugu državu (EU članicu) i zadrži status pravnog lica. Nadalje, sud je protumačio da je svrha inicijalnog sjedišta ta kako bi se društvo moglo povezati sa jurisdikcijom date države u kojoj je

---

21) Slučaj Evropskog suda br. 81/87, "*The Queen v H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc*".

22) Slučaj Evropskog suda br. 212/97, "*Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*".

inicijalno osnovano – što je, praktično, potvrda validnosti teorije inkorporacije i prvi slučaj u historiji Evropskog suda koji je stao u odbranu odredbi Sporazuma o funkcionisanju Evropske unije, i Sporazuma o uspostavljanju Evropske zajednice, a protiv nacionalnih zakonodavstava, naročito onih koji prihvataju teoriju stvarnog sjedišta. Sud je, pri tome, ostavio mogućnost nacionalnim zakonodavstvima da zabrane ovakve transfere emigracije, ukoliko se dokaže da su u pitanju manipulativni, transferi koji nekom od stejkholdera nanose štetu. Ovakva presuda Evropskog suda je omogućila pravnim subjektima da, pozivanjem na istu, osuvare fundamentalna prava na kretanje i osnivanje, unatoč spornim nacionalnim zakonodavstvima.

2.3. "Überseering", 2002²³⁾

Slučaj "Überseering" je predstavljao situaciju izmještanja centra upravljanja privrednog društva registrovanog u Holandiji u drugu državu, Njemačku. Holandski zakon dozvoljava ovakvu mogućnost budući da Holandija primjenjuje teoriju inkorporacije, međutim, Njemačka primjenjuje teoriju stvarnog sjedišta, te su njihove institucije onemogućile ovakav transfer, nepriznavajući pravni subjektivitet društva, i naložile da se društvo mora ponovo registrovati, u skladu sa zakonom Njemačke (slučaj emigracije, sličan slučaju 'Centros'). Evropski sud je presudio u korist privrednog društva 'Überseering', i omogućio mu priznavanje statusa pravnog lica u zakonodavstvu Njemačke.

2.4. "Inspire Art", 2003²⁴⁾

"Inspire Art" je privredno društvo sa ograničenom odgovornošću, inicijalno osnovano u Ujedinjenom Kraljevstvu, koje je svu svoju poslovnu aktivnost obavljalo u Holandiji, dok u zemlji inkorporacije, Ujedinjenom Kraljevstvu, nije imalo nikakve aktivnosti (slučaj emigracije). Holandija, kao zemlja koja prihvata teoriju inkorporacije, je priznala pravni subjektivitet društva, međutim, holandski zakon je za ovakve slučajeve propisivao da se društvo mora registrovati kao kvazi-inostrano²⁵⁾, što je podrazumijevalo uplaćivanje minimalnog osnivačkog uloga i ispunjavanje drugih odredbi (prvenstveno povećavanje odgovornosti direktora društva preko ograničenog nivoa). Evropski sud, međutim, je presudio u korist društva, a protivno odredbama holandskog nacionalnog zakona, izričito naglašavajući da su odredbe o kvazi-inostranim privrednim društvima protivne fundamentalnim evropskim slobodama o kretanju i osnivanju.

---

23) Slučaj Evropskog suda br. 208/00, "*Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*".

24) Slučaj Evropskog suda br. 167/01, "*Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v Inspire Art Ltd.*".

25) Pojedina nacionalna zakonodavstva – Japan, neke države u Sjedinjenim Državama, zahtjevaju da domicilna privredna društva, koje se registruju u toj državi, a namjeravaju da posluju u nekoj drugoj, budu registrovana kao kvazi-inostrane korporacije. Najpoznatiji primjeri takvih oblika registrovanja su tzv. 'offshore' privredna društva.

2.5. "SEVIC Systems", 2005²⁶⁾

Ovaj slučaj predstavlja situaciju statusne promjene spajanja uz pripajanje gdje je njemačko privredno društvo 'Sevic Systems' spojeno sa društvom iz Luksemburga, pri tome, ovo drugo je prestalo da postoji bez postupka likvidacije. Njemačke institucije su odbile ovu transakciju, budući da tamošnje zakonodavstvo, prema teoriji o stvarnom sjedištu, poznaje samo spajanja i pripajanja između društava koja posluju u skladu sa zakonom te države. Međutim, Evropski sud je dopustio spajanje, budući da je naznačeno da prekogranična spajanja predstavljaju specijalni slučaj ostvarivanja evropskog prava osnivanja u skladu sa nadnacionalnim sporazumima Evropske unije, koje su sve članice dužne da poštuju.

2.6. "Cadbury Schweppes", 2006²⁷⁾

U ovom slučaju, 'Cadbury Schweppes' grupa je osnovala dve podružnice (povezana pravna lica) u Irskoj, sa ciljem da obavljanjem poslovanja u Irskoj, grupa iskoristi povoljnije uslove poslovanja (naročito niža poreska opterećenja) – što je slučaj emigracije. Irske institucije su odbile registraciju podružnica i slučaj je završio na Evropskom sudu. Sud je dao pravo institucijama Irske da odbace prijavu registracije podružnica, na bazi stajališta da se privredna društva ne mogu pozivati na pravo kretanja u slučajevima kada bi to pravo moglo da se odnosi samo i isključivo na poboljšanje ekonomskog statusa i položaja tog društva, umjesto na stvarnu namjeru obavljanja poslovne djelatnosti koja bi im eventualno mogla biti osporena od date države. Ovakvim stajalištem, Evropski sud je priznao nacionalnim zakonodavstvima da ograniče pravo kretanja u slučajevima kada se radi o pokušajima zloupotrebe evropskih konvencija, kao što su formiranje fiktivnih privrednih društava.

2.7. "Cartesio", 2008²⁸⁾

Mađarsko privredno društvo 'Cartesio' je namjeravalo da dislocira sjedište uprave u Italiju, sa namjerom da zadrži poslovanje u Mađarskoj, u skladu sa tamošnjim zakonom (slučaj imigracije). Mađarske institucije su odbile ovaj zahtjev. Evropski sud je dao za pravo mađarskim institucijama da zabrane ovakav transfer, i potvrdio stajalište kao u slučaju 'Daily Mail'. Time je, faktički, ustanovljeno da u slučajevima imigracije, nacionalna zakonodavstva imaju primat nad evropskim sporazumima.

2.8. "Vale", 2012²⁹⁾

U ovom slučaju, italijansko privredno društvo je namjeravalo da ugasi poslovanje u Italiji i da premjesti statutarno sjedište i poslovanje u Mađarsku (bez

---

26) Slučaj Evropskog suda br. 411/03, "*SEVIC Systems Aktiengesellschaft v Amtsgericht Neuwied*".

27) Slučaj Evropskog suda br. 196/04, "*Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v Commissioners of Inland Revenue*".

28) Slučaj Evropskog suda br. 210/06, "*CARTESIO Oktató és Szolgáltató bt*".

29) Slučaj Evropskog suda br. 378/10, "*VALE Építési kft.*".

---

likvidiranja), sa zahtjevom da se prizna pravni subjektivitet u Mađarskoj (slučaj emigracije). Mađarski zakon omogućava ovakvu opciju, ali samo za mađarska društva. Institucije Mađarske su odbile registraciju, budući da je u pitanju društvo koje dolazi iz druge države. Evropski sud je dopustio društvu 'Vale' registraciju u Mađarskoj, sa rezonovanjem da ako mađarski zakon omogućava takvu opciju tamošnjim domicilnim društvima, da treba omogućiti i društvima iz drugih EU članica, a u skladu sa evropskim sporazumima, pravo na osnivanje unutar EU članica.

2.9. Posljedice presuda

Posljedice presuda Evropskog suda su značajne. Kako se vidi, sud je napravio razliku između slučajeva imigracije i emigracije. U slučajevima emigracije, transfer i osnivanje privrednih društava je omogućen, a institucijama države u koju se seli sjedište generalno nije dozvoljeno da odbacuju priznavanje pravnog subjektiviteta društva, što znači da se teorija stvarnog sjedišta u značajnoj mjeri ograničava (izuzev u slučajevima koji predstavljaju štetne aktivnosti). Kod imigracije, iz presuda se može zaključiti da je ovaj sud na stanovištu da evropski sporazumi ne daju dovoljnu pravnu snagu kako bi spriječili nacionalna zakonodavstva da spriječe izlazak društava iz regulatornog okvira date države. Dakle, navedeni slučajevi su zaslužni za uspostavljanje sudske prakse prema kojoj je omogućena emigracija privrednim društvima koja žele da izmjesti sjedište u drugu državu Evropske unije, i da pri tome zadrže pravni subjektivitet, a kod slučajeva imigracije, gdje društvo želi da izmjesti sjedište u drugu državu, ostavljeno je pravo nacionalnom zakonodavstvu da to spriječi, odnosno da prinudi društvo da pokrene postupak likvidacije i da se ponovo osnuje u drugoj državi, prekidajući formalno-pravni kontinuitet. Nakon ovakvih presuda, u Ujedinjeno Kraljevstvu je zabilježen veliki priliv inostranih privrednih društava koja su izmještala sjedište, naročito iz Njemačke i Francuske³⁰.

Pored ustpostavljanja sudske prakse kroz odluke Evropskog suda, institucije Evropske unije već preko dvije decenije rade na harmonizaciji nacionalnih zakonodavstava, te donošenju uredbe na nivou EU, koja bi olakšala transfere sjedišta. Trenutno postoje dva zakonski regulisana načina za transfer sjedišta iz jedne u drugu državu članicu EU, i to putem:

- tzv. 'Societas Europae', odnosno Uredbe o Evropskoj kompaniji, i
- Direktive prekograničnih spajanja.

Uredba o Evropskoj kompaniji³¹) omogućava privrednim društvima transfer statutarnog sjedišta u drugu državu članicu Evropske unije, bez likvidiranja društva, koje zadržava status pravnog lica. Privredno društvo mora da se registruje u

---

30) M. Becht, "Where Do Firms Incorporate? Deregulation and the Cost of Entry", European Corporate Governance Institute, Law Working Paper No. 070/2006.

31) Council regulation (EC) No. 2157/2001, Official journal of the European communities, L 294/1.

---

skladu sa Uredbom, ali zadržava svoj postojeći formalno-pravni subjektivitet. Međutim, postoje ograničenja: društvo mora imati kako statutarno sjedište tako i centar uprave u istoj državi članici (pri tome, pojedinačna nacionalna zakonodavstva mogu propisati da ova dva sjedišta moraju biti locirana na istoj adresi), što znači da nije moguće premjestiti statutarno sjedište društva u drugu državu istovremeno zadržavajući centar uprave (što predstavlja suprotnost nekim odlukama Evropskog suda, naročito slučaju 'Überseering'³²⁾). Pored toga, društvo koje želi da se registruje kao Evropska kompanija, mora da bude osnovano kao javno akcionarsko društvo čije su akcije kotirane na berzi (ne može biti društvo sa ograničenom odgovornošću). Postoje i druga ograničenja: Uredba o Evropskoj kompaniji ne obuhvata područja oporezivanja, konkurencije, načine prestanka evropske kompanije, te sferu radnog i socijalnog prava³³⁾. Značajni primjeri implementacije uredbe o Evropskoj kompaniji su privredna društva 'Allianz', 'BASF', 'Porsche', 'Puma'³⁴⁾.

Drugi, indirektan način putem kojeg se može izvršiti transfer sjedišta privrednog društva u Evropskoj uniji, jeste Direktiva o prekograničnim spajanjima i pripajanjima društava sa ograničenom odgovornošću³⁵⁾. Ova Direktiva omogućava indirektan transfer sjedišta, na način da privredno društvo koje želi izmjestiti sjedište, osnuje svoju podružnicu u željenoj državi EU, i da izvrši spajanje sa podružnicom (obuhvata i društva sa ograničenom odgovornošću). Pri tome, ukoliko se spajanje dešava u državama koje prihvataju teoriju inkorporacije, proces će se završiti bez problema – neće biti potrebna ponovna registracija i pravni subjektivitet će biti zadržan. Međutim, ukoliko se prekogranično spajanje pokušava izvesti između država koje prihvataju teoriju stvarnog sjedišta (ili između države sa teorijom inkorporacije i države sa teorijom stvarnog sjedišta), nacionalno zakonodavstvo ponovo predstavlja problem za mogućnost obavljanja transfera.

Kako situacija sa prekograničnim transferima sjedišta još nije zadovoljavajuća, budući da se proces harmonizacije nacionalnih zakonodavstava, kao vjerovatno najbolje rješenje, odvija sporo, već preko jedne decenije postoje intencije da se na nivou Evropske unije donese tzv. 14-ta direktiva o kompanijskom pravu³⁶⁾, koja se u suštini odnosi upravo na prekogranične transfere sjedišta privrednih društava. Međutim, iako je nacrt predložen još 2004. godine³⁷⁾, Direktiva još uvijek nije

32) E. Wymeersch, *The transfer of the company's seat in European company law*, Universiteit Gent, WP 2003-3, 31.

33) N. Misita, Z. Grbo, *Evropsko poslovno pravo: odabrane teme*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2011, 43.

34) Some Thoughts on the European Company (Societas Europaea/SE), <http://www.fgvw.de/1920-1-Some+Thoughts+on+the+European+Company+Societas+EuropaeaSE.html> (28.12.2013).

35) Directive 2005/56/EC of The European Parliament and of the Council, Official journal of the European communities, L 310/1.

36) Vidi, opširnije H. Horak, K. Dumančić, Z. Šafranko, *Sloboda poslovnog nastana trgovačkih društava u pravu Evropske unije*, Ekonomski fakultet Zagreb, 2013, 49-50.

37) European Commission, Public consultation on cross border transfer of the registered office, http://ec.europa.eu/internal_market/company/seat-transfer/2004-consult_en.htm (28.12.2013.).

usvojena, pri tom, Evropska komisija je već duže vrijeme svjesna problema transfera sjedišta³⁸⁾, pogotovo u svjetlu nemogućnosti ostvarenja odredbi sporazuma Evropske unije o kretanju i osnivanju privrednih subjekata.

3. Transfer sjedišta u Sjedinjenim Američkim Državama

U Sjedinjenim Američkim Državama, slično kao u Evropskoj uniji, postoji dvostruki regulatorni okvir. Svaka od država članica posjeduje svoje zasebno zakonodavstvo iz oblasti prava, dok su ostale nadležnosti (regulativa hartija od vrijednosti, poreski, stečajni zakoni), na federalnom nivou. Međutim, za razliku od Evropske unije, u Sjedinjenim Američkim Državama svaka država članica prihvata teoriju inkorporacije, tako da su transferi sjedišta privrednih društava znatno olakšani³⁹⁾. Međutim, u Sjedinjenim Američkim Državama, mobilnost kapitala je stvorila neke probleme koji ne postoje u Evropskoj uniji, što je vjerovatno jedan od razloga opreznom pristupu problemu transfera sjedišta u Evropi. Prvenstveno, radi se o tzv. 'Delaware sindromu'⁴⁰⁾, odnosno situaciji u SAD kojoj su federalne države međusobni konkurenti koje se takmiče da privuku što veći broj društava. To dovodi do situacije da privredna društva biraju državu inkorporacije, ili transferišu sjedište, tamo gdje su najpovoljniji uslovi poslovanja, što dovodi do koncentrisanja društava u pojedinim državama i potencijalno do neravnomjernog privrednog razvoja⁴¹⁾.

Treba napomenuti da, čak i u relativno liberalnoj regulativi (kada je mobilnost kapitala u pitanju) Sjedinjenih Država, postoje ograničenja u transferu sjedišta privrednih društava. Primjera radi, u pojedinim državama (naročito Kaliforniji), slično kao i u Evropi, postoje odredbe o kvazi-inostranim privrednim društvima. Postoje i sudske presude koje su, pod određenim okolnostima, spriječile transfer sjedišta u drugu federalnu državu⁴²⁾.

Zaštita stejkholdera takođe može biti jedan od izuzetaka koji mogu spriječiti transfer sjedišta. U Sjedinjenim Državama, kako je navedeno, regulativa koja se

---

38) P. Muller, S.Devnani, R.Ladher, P.Ramada, "European Added Value Assessment on a Directive on the cross-border transfer of company seats (14th Company Law Directive)", London Economics Ltd, 2013, Annex 2, II-7.

39) Pored toga, između EU i SAD postoje ostale bitne razlike: regulator tržišta kapitala je u SAD na federalnom, dok je u EU na nacionalnom nivou, u SAD postoji jedna 'centralna' berza – NYSE, dok u EU postoji više tržišta kapitala, zatim postoje značajne razlike u pravosudnom sistemu itd.

40) R.R.Drury, *The regulation and recognition of foreign corporations: responses to the 'Delaware syndrome'*, Cambridge Law Journal, 1998, 12.

41) U međunarodnoj pravnoj teoriji je poznata izreka 'race to the bottom', koja označava derogiranje ingerencija federalnih država u SAD, kako bi se putem labavih zakonskih procedura po svaku cijenu privukla privredna društva.

42) Slučaj Apelacionog suda države Kalifornije, "The People ex. rel. John. G. Sobieski v. Western Air Lines, Inc.", oznaka 258 Cal.App.2d 213, 1968.: društvo Western Airlines je inicijalno osnovano u državi Delaware, koje je putem kupovine na berzi steklo kapitalni udio u kalifornijskoj korporaciji. Društvo Western Airlines je većinu poslovnih operacija obavljalo u Kaliforniji, iako u toj državi nije bilo inicijalno inkorporisano, što mu je omogućavao zakon države Delaware. Međutim, sud je presudio u korist države Kalifornije, i odredio da se Western Airlines mora reinkorporisati u skladu sa zakonom Kalifornije. Ključni razlog ovakve sudske odluke je bilo stanovište koje je imalo za osnov zaštitu prava manjinskih akcionara.

bavi zaštitom kreditora, zatim stečajno pravo, su na federalnom nivou, odnosno, ovo su oblasti koje nisu dostupne pojedinačnim državama, i na koje one ne mogu uticati. Sjedinjene Države, takođe, imaju na federalnom nivou poseban zakon o štetnim transferima⁴³⁾, koji definiše pod kojim uslovima se transakcija može okarakterisati kao štetna. Dakle, kontrolni mehanizmi su na nivou federacije, dok države imaju samo jedan mehanizam koji štiti stejkholdere, a to je tzv. 'veil piercing'⁴⁴⁾, sistem u kojem je moguće, ukoliko se dokaže štetno činenje, obaveze privrednog društva prenijeti na akcionara koji je odgovoran za njihovo nastajanje.

4. Transfer sjedišta u Bosni i Hercegovini

Kada je u pitanju zakonodavstvo privrednih društava, Bosna i Hercegovina ima tri regulatorna okvira. Oba entiteta, Federacija BiH i Republika Srpska, te Brčko Distrikt, imaju svoje vlastite zakone kojima regulišu kako poslovanje, tako i mogućnost transfera privrednih društava. Iako postoji određen manevarski prostor za kreiranje vlastitih zakonskih rješenja, Bosna i Hercegovina je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kojim se obavezala da implementira i primjenjuje evropske izvore prava, što znači da je regulativa privrednih društava u određenoj mjeri harmonizovana na nivou države.

Generalno, u Bosni i Hercegovini se primjenjuje teorija stvarnog sjedišta, što znači da institucije BiH ne priznaju privredna društva koje žele imigrirati, odnosno prenijeti sjedište iz neke druge države u BiH. Budući da BiH nije država članica Evropske unije, njene direktive i regulative se ne mogu direktno primjenjivati, osim kroz implementaciju na nacionalnom (odnosno, entitetskom) nivou. Nadalje, pošto Evropski sud nema jurisdikciju nad državama koje nisu članice Evropske unije, iz tog proizilazi da ni ranije citirane odluke ovog suda koje se tiču transfera sjedišta, nisu primjenjive. Ukoliko neko inostrano društvo želi da transferiše sjedište u BiH, ono to može da djelimično učini samo transferom dijela poslovnih aktivnosti (ne i izmještanjem statutarnog sjedišta), ili lokacije uprave, kroz sistem poslovanja u grupaciji preduzeća, odnosno, da u BiH osnuje podružnicu, međutim ta podružnica mora biti osnovana u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom BiH⁴⁵⁾. U slučaju emigracije, odnosno namjere privrednog društva da izmjesti sjedište iz BiH u drugu državu, nad društvom prethodno mora biti sproveden postupak likvidacije.

Budući da je slučaj međunarodnog transfera praktično onemogućen, u BiH je svrsishodnije analizirati mogućnosti za međuentitetski transfer sjedišta privrednih društava. Naime, dva zakona regulišu pitanja osnivanja i transfera sjedišta

---

43) Uniform fraudulent Transfer Act, National conference of commissioners of Uniform State Laws, 1984.

44) Piercing the Corporate Veil: When LLCs and Corporations May be at Risk, <http://www.nolo.com/legal-encyclopedia/personal-liability-piercing-corporate-veil-33006.html>, (28.12.2013)

45) Kao što je slučaj i u npr. Srbiji, vidi M. Stanivuković, "Tačke vezivanja za komercijalna pravna lica u međunarodnom privatnom pravu", *Pravni život br. 12/03*, 2003, Beograd, 449.

privrednih društava, a to su, primarno, Zakon o registraciji poslovnih subjekata⁴⁶⁾, i Zakon o privrednim društvima⁴⁷⁾. Pored toga, budući da su poslovi registracije u nadležnosti registracionih sudova, što je definisano Zakonom o sudovima⁴⁸⁾, a imajući u vidu da se odluke registracionih sudova u jednom entitetu priznaju i u drugom, odnosno, na cijeloj teritoriji BiH, to znači da je formalno-pravni subjektivitet privrednog društva osnovanog u jednom entitetu priznat i u drugom entitetu, odnosno, da nije potrebno vršiti ponovnu registraciju. Može se tvrditi da ovakvo ustrojstvo ima ključne elemente teorije inkorporacije, jer dozvoljava transfer kako centra uprave, tako i lokacije poslovanja, na čitavoj teritoriji države BiH.

Problemi mogu nastati kod zahtjeva datog privrednog društva, da transferiše svoje statutarno sjedište u drugi regulatorni okvir, odnosno, drugi entitet ili Distrikt. Ni zakoni o registraciji poslovnih subjekata, ni zakoni o privrednim društvima, niti definišu ovakvu mogućnost, niti je izričito zabranjuju⁴⁹⁾. Međutim, treba imati u vidu određenu autonomiju entiteta u regulisanju znatnog dijela sveukupnih ekonomskih odnosa, kao i ingerencije entitetskih institucija nad vlastitim regulatornim okvirom. Naročito se to tiče naplate direktnih poreza, koja potpada pod entitetsku nadležnost. Tako se, hipotetički, može desiti da privredno društvo, registrovano u jednom entitetu, izmjesti – transferiše statutarno sjedište u drugi entitet (ili Distrikt), i time izađe iz jednog regulatornog okvira, odnosno, u ovom slučaju iz nadležnosti entitetskog poreskog organa. Transfer sjedišta u drugi entitet se, dakle, potencijalno može iskoristiti kao metod poreske evazije, što je zapravo oblik manipulativnog i štetnog ponašanja, budući da poreska uprava jednog entiteta nema ingerencije na teritoriji drugog entiteta i gubi znatan spektar svojih nadležnosti koji joj, kao upravnoj instituciji, po zakonu⁵⁰⁾ pripadaju. Iz tog razloga, po mišljenju autora, u predmetnim zakonima bi trebalo ugraditi odredbe koje definišu uslove pod kojim privredno društvo može izvršiti transfer sjedišta u drugi regulatorni okvir (entitet, Distrikt), unutar države BiH, ne umanjujući mogućnost mobilnosti privrednih društava po vlastitim odlukama, ali vodeći računa o zaštiti interesa stejkholdera, prvenstveno, entitetskih poreskih uprava⁵¹⁾, a potom i radnika i manjinskih akcionara⁵²⁾.

---

46) Zakon o registraciji poslovnih subjekata Federacije BiH, te izmjene i dopune, Sl.novine FBiH br. 27/05, 68/05, 43/09, Zakon o registraciji poslovnih subjekata Republike Srpske, Sl. glasnik RS br. 67/13, Zakon o registraciji poslovnih subjekata Brčko Distrikta, Sl. gl. Distrikta br. 15/05.

47) Zakon o privrednim društvima Federacije BiH, te izmjene i dopune, Sl.novine FBiH br. 23/99, 45/00, 2/02, 29/03, 68/05, 91/07, 84/08, 7/09, 63/10, Zakon o privrednim društvima Republike Srpske, Sl.glasnik RS br. 127/08, 58/09, 100/11, 67/13, Zakon o preduzećima Brčko Distrikta, prečišćeni tekst, Sl.gl. Distrikta br. 49/11.

48) Zakon o sudovima Federacije BiH, integralni tekst, Sl.novine 38/12, Zakon o sudovima R.Srpske, Sl.gl. R.Srpske br. 37/12, Zakon o sudovima Brčko Distrikta 19/07, 20/07, 39/09, 31/11.

49) O predmetnim problemima neusklađenosti bosanskohercegovačke legistative vidi i I. Grubešić, *Evropsko kompanijsko pravo-odraz razvoja Evropskog identiteta u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici br.7, god.4, 215.*

50) Npr. čl. 54. Zakona o poreskom postupku Republike Srpske, Sl.gl. R.Srpske br. 102/11.

51) Najjednostavniji i možda najefikasniji oblik zaštite stejkholdera u ovom slučaju bi bio obaveza privrednog društva da objavi javni poziv povjericima da prijave svoja potraživanja.

52) Budući da ove obje kategorije mogu da budu ugrožene sa izmještanjem sjedišta u drugi entitet.

ZAKLJUČAK

Transfer sjedišta privrednih društava je izazov kako za naučno analiziranje, tako i praktičnu primjenu. Iako ovaj problem datira praktično od početaka industrijskog doba i formiranja prvih prekograničnih korporacija, ni do danas nisu savladane brojne prepreke koje prate proces transfera sjedišta privrednih društava. Također, dodatne poteškoće prate i dvije međusobno suprotstavljene naučne misli, teorije inkorporacije i teorije stvarnog sjedišta. Transfer sjedišta generalno je znatno lakši unutar država koje implementiraju teoriju inkorporacije, uz dvije važne napomene – kako je prethodno naglašeno, to su definitivna zabrana transfera statutarnog sjedišta, i nastanka međusobne regulatorne konkurencije koji vodi do ‘Delaware sindroma’. Države sa teorijom stvarnog sjedišta imaju za cilj zaštitu kako vlastitih institucija i svog nacionalnog prava, tako i interesa stejkholdera, pa u znatnoj mjeri limitiraju transfere sjedišta. Ipak, uspostavljena sudska praksa Evropskog suda je dovela do izvjesnih promjena, pa se tako čini da pojedine zemlje koje su bile najrigoroznije u implementaciji teorije stvarnog sjedišta (Njemačka), stvaraju hibridne sisteme koji pokušavaju kroz procese harmonizacije da primjene i značajan dio odredbi teorije inkorporacije⁵³). Da li će takvo približavanje suprotstavljene dvije teorije dovesti do regulatorne konkurencije na tlu Evrope, po uzoru na Sjedinjene Države, ostaje otvoreno pitanje vrijedno analiziranja. Posljedice ovakvih tendencija u regulativi Evropske Unije i njenim nacionalnim zakonodavstvima, gotovo izvjesno će se osjetiti u Bosni i Hercegovini, čiji je dugoročni cilj pridruživanje kako Evropskoj uniji, tako i dijeljenju evropskih tekovina i harmonizaciji zakonodavstva koje bi, u budućem vremenu, trebalo da pomiri interese privrednih društava, te, istovremeno, da pruži značajan nivo zaštite stejkholdera.

---

53) Z. Grbo, “Pravo poslovnog nastana-sloboda kretanja privrednih društava”, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LV*, 2012, 216.

**THE TRANSFER OF THE COMPANIES SEAT:
POSSIBILITIES, REGULATORY
RULES AND EXPERIENCES**

SUMMARY

Cross-border mobility and right of establishment of companies are fundamental rights defined by European Union's treaties. Another states and state communities are determined to equalize rights of individual and legal persons, with aims of business activities improvement, as well as grating freedom of companies incorporation, there is, lately transfer of seat. The final solution in the process of creating an ideal regulatory framework, which would be able to provide mobility of freedom and right of establishment, simultaneously granting protection to stakeholders and to whole corporate and institutional system of given country, therefore, is still ideal to be pursued. There still exists numerous issues and controversies which follows cross-border transfers of company's seats, so it can be argued that, in spite of numerous efforts, regulatory framework still represents considerable barrier.

Key words: incorporation theory, real seat theory, transfer of seat, cross-border mobility